

Florence Nightingale'in Hemşirelik Öğretilerine ve Feminist İdeolojiye Katkılarına Genel Bir Bakış

A GENERAL LOOK AT FLORENCE NIGHTINGALE'S NURSING TEACHINGS AND HER CONTRIBUTION TO FEMINIST IDEOLOGY

Ebru ÇEVİK,^a Ayşe TAPUCU,^a Dr.Şahin AKSOY^b

^aHarran Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu

^bDeontoloji ve Tıp Tarihi AD, Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi, ŞANLIURFA

Özet

Hasta bakımı, hastalıkların varolduğu ilk çağlardan bu yana uygulanmaktadır. Çünkü hastalıklar ilk çağlardan beri görülmüş, tedavi ve bakıma her dönemde ihtiyaç duyulmuştur. Tarihsel süreçte hasta bakımında zaman zaman dini etkiler olmuş ve kimi dönemlerde de dini otoritenin kaybolmasıyla hasta bakımı da saygınlığını yitirmiştir. Ancak hasta bakımının modern hemşireliğe dönüşmesi 20. yüzyılın başlarında Florence Nightingale'in çalışmaları ile olmuştur.

Florence Nightingale'in öğretileri o zamana kadar saygınlığı olmayan kişilerce yapılan hasta bakımını, o dönemin şartları içerisinde oldukça gelişmiş bir düzeye çıkarmıştır. Sadece kendi ülkesinde değil bir çok ülkeye, 1853 yılında Kırım Savaşı ile de bizim ülkemize taşınan Florence Nightingale'in hemşirelik yaklaşımları, o dönemin hasta bakım ihtiyacına yanıt verebilmiştir. Ayrıca Florence Nightingale yaşamış olduğu Viktorya döneminin değerlerinin aksine kadının statüsünü iyileştirmeye yönelik önemli çalışmalarda bulunmuştur.

Biz bu çalışmamızda Florence Nightingale'in hemşirelik öğretilerini ele alarak onun feminist teoriye yapmış olduğu katkıları inceledik.

Anahtar Kelimeler: Florence Nightingale, hemşirelik, feminizm

Türkiye Klinikleri J Med Ethics 2004, 12:177-182

Abstract

Patient care has been existed since the ancient ages. Because the diseases have always been existed and patients have needed treatment and care. Patient care had been under the influence of religions in different periods of the history. And patient care lost its importance with the shaken authority of the religions. The evolution of patient care into modern nursing had realized at the beginning of 20th century with the efforts of Florence Nightingale.

Florence Nightingale's teaching had brought the status of patient care from a lower class practice into a distinguished people's profession. She did not work only in her country but travelled to other countries including Turkey in the Kırım War. Beside that, Nightingale had worked a lot to increase the status of women in a very disadvantage time of Victorian Era.

We examined Florence Nightingale's nursing teachings and addressed her contribution to feminist theory in this article.

Key Words: Florence Nightingale, nursing, feminism

Florence Nightingale deyince akla modern hemşirelik gelir. Hemşirelik bölümlerinde onun adı alınan ve de verilen tüm derslerde sık sık zikredilir. Florence Nightingale'in lambası, şefkati, yaşamı, kişiliği ile ilgili kalıplaşmış bir yığın bilgi de bulabilirsiniz hemşirelik literatüründe. Ayrıca onun doğum günü olan her hemşirelik haftasında yine Florence Nightingale'i övgüyle anarız. Bazen de doğru bulmayız Florence Nightingale'in hemşirelik yaklaşımlarını ona bu yüzyıldan bakarak. Kaldı ki; çok az kişi bahseder Florence Nightingale'in hemşirelik ve yaşam felsefesinden, Kırım Savaşı dışındaki mücadelesinden ve feminizminden. Biz bu makalede, Florence Nightingale'in hemşirelik öğretilerinin farklı yönlerini ele almayı, onun öğretilerine yapılan eleştirilerin haklılık derecesini incelemeyi, onun yaşam ve hemşirelik felsefesini ortaya koymayı, bugünkü hemşirelik yaklaşımları ile Florence Nightingale'in hemşirelik

kuramının benzer yönlerini ve onun çoğu zaman yanlış yorumlanmış olan feminist ideoloji konusundaki görüşlerini ele almaya çalışacağız.

Florence Nightingale Viktorya çağında yaşamış bir kadındır. Viktorya çağı Büyük Britanya topraklarındaki en baskıcı dönemdir. Bu çağın en temel özelliği; aile merkezli ve cinsel açıdan aşırı baskıcı olmasıdır. 19. yüzyıl İngiltere'sinde toplumsal duruş açısından ötekileştirilen kadın ve soylu kadın statüleri belirgindi. Viktorya dönemi olarak adlandırılan bu dönem, kadınların genel anlamda kamusal ve siyasi alandan soyutlandığı bir dönemdi. Soylu kadın, malikanelerde, balolarda şatafatlı elbiseleri, takılarıyla boy gösterirken, 'öteki kadın' ev hizmetlisi olarak en alt statüde emeği sömürülmekteydi. O dönemde hemşirelik 'öteki kadın' statüsünde olan, soylu olmayan kadınlar tarafından yapılmaktaydı.

Viktorya döneminde yaşayan Florence Nightingale oldukça ütöpik bir maceraya atılmıştır. O, döneminin bir kadından beklediği tüm rolleri reddederek giriştiği mücadelesinde gerçekten de başarılı olmuştur. Hasta bakımı çok küçük yaşlardan beri ilgisini çeken Florence Nightingale, kimi zaman onu “şizofren” suçlamalarına götürecek bu yolculukta “Tanrının kendisini çağırdığını” söyleyerek hayallerine bir kalkan bulmaya çalışmıştır. Çünkü o, soylu bir genç kızdır. Yapması gereken tek şey soylu bir erkekle evlenip yuva kurmaktır.

İnsanların yetişmesinde yaratılış özelliği etkili olmaktadır. Florence Nightingale'in kişiliğinde yaratılış özelliğinden çok yetiştirilişi önemli olmuştur. Onun yetiştirilmesine olan en büyük katkı babasındır. Çünkü Florence Nightingale'in babası kızlarının iyi bir eğitim almasını desteklemiştir. O dönemin şartlarında asil kadınların özel eğitim alması şartıydı değil. Ancak eğitim almış olsa da soylu kadınların çalışması düşünülmezdi. Kadınlara biçilmiş rol yine evinin kadını olmaktı. Tutku, başarı, bağımsızlık o zaman için erkeklere özgü kavramlardı. Viktorya döneminde erkeğin kadından beklediği; itaat, tevazu ve fedakarlığı.¹

Florence Nightingale tuttuğu günlüğünde daha çocukken diğer insanlardan farklı olduğunu yazmıştı. Kendisinin “canavar olduğunu ve bunun onun sırrı olduğunu, bu yönünün her an ortaya çıkabileceğini” belirtmişti. Bu yüzden “yabancılar özellikle çocuklar benden sakıncalı” diyordu. Nightingale bu günlükte, başka insanlar gibi davrandığında kendine ihanet ettiğini düşündüğünü de yazmıştı. Mors, yazdığı makalede, tüm bunları Florence Nightingale'in var olan kadın rollerine tepkisi olarak açıklamaktadır. Bu tepki, onun güce, bilgiye, otoriteye karşı olan tutkusunu gizleme ihtiyacıyla ikiye katlanıyordu. Florence Nightingale, o dönemdeki kadın rolünü sıkıcı ve depresif bulmaktaydı. Bu yüzden sorumluluk isteyen işlerde yer almak istiyordu. Yine de bu arzusunu gizleyerek o dönemin kadını işlerinde başarılıydı. Florence Nightingale annesinin ve kız kardeşinin beklentilerini yerine getirmek adına, normal bir kadın olduğunu göstermek için elinden geleni yapıyordu. Florence Nightingale'in bu gizli tutkusu, yazdığı makalelerde ortaya çıkıyordu. Florence Nightingale, yazdığı “Cassandra” isimli makalede kadınların sinirsel enerjinin sıkışmasına bağlı bir takım sorunları olabileceğinden bahsetmişti. Bunun nedenini de kadınların yaşamının sıkıcılığı ve yapacakları işlerinin olmamasıyla açıklamıştı. Bazı yazarlar bu makalede Florence Nightingale'in kendisini anlattığını söylemektedirler.¹

Aslında Florence Nightingale aynı zamanda kadın hareketinin öncüsüdür. O dönem için sadece erkeklere açık olan pek çok yolu kadınlara açmıştır.² Bugün bile bir çok kadının cesaret edemediği özgürlük arayışında o, bundan iki yüzyıl önce başarılı olmuştur. Çünkü ister soylu sınıftan olsun ister işçi sınıfından Viktorya dönemi İngiltere-

re'sinde kadınlara kıymet verilmiyor, onlardan dayatılmış rolleri gerçekleştirmesi bekleniyordu. Bu şartlarda Florence Nightingale sistemli hareket etmeliydi. İnanıklarını açıkça ifade etmesine imkan yoktu. Düşüncelerine dini bir yön vermeliydi çünkü o günlerde bir fikrin kabul görmesi için dini otoritelerle desteklenmesi gerekirdi. Florence Nightingale sistemli planlarını gerçekleştirirken bir takım ödünler de verdi. Bunun o dönemin şartlarında bir çok fikrin benimsenme aşaması için toplumun hazır oluşuyla ilgili olduğu söylenebilir. Florence Nightingale'in verdiği ödünler toplumun değişime hazırlanış aşaması için gerekliydi. Çünkü inandıklarının bir kısmının kabul edilmesi hiçbirinin kabul edilmemesinden daha iyi bir durumdu. Değişim böyle bir olgudur. Birdenbire olmaz ve içinde belli bedelleri barındırır. Florence Nightingale'in dini misyon yüklenmesi ve belli ödünleri vermesi onun feminist olmadığını göstermez. Tüm bunları dönemin şartları içinde değerlendirmek tarihsel yaklaşımın gereğidir.

Florence Nightingale düşük sınıftan kadınlar tarafından yapılan, o zamanlar meslek olmayan hasta bakımıyla ilgilenmeye başladı. Bu, ona kadın statüsü ile ilgili bir şeyler yapması için başka fırsatlar da sağlayacak bir girişimdi. Annesiyle sık sık hasta ziyaretine giden Florence Nightingale hasta bakımının çok onurlu bir görev olduğuna inandı. Florence Nightingale hasta bakımına olan ilgisini, meşrulaştırarak ailesine sunmuştu. Onlara, Tanrıdan hizmet çağrısı aldığını söylemesine rağmen ikna olmalarına imkan yoktu. Çünkü o dönem İngiltere'sinde soylu ve asil bir kızın hasta bakımıyla ilgilenmesi sıra dışıydı.

İnsanların dertleri Nightingale'i yakından ilgilendiriyordu. 1844'de bulunması gereken yerin, insanlara en faydalı işlerin yapıldığı yerler olan hastaneler olduğuna karar verdi. Özel notlarında: “24 yaşından beri, işte o gün Tanrının beni atadığı iş hakkında zihnimde hiçbir şüphe kalmadı” demiştir. Fakat karar vermeden önce, konu ile ilgili kişilere danışmayı ihmal etmedi. Bunların başında “Howe” adında Amerikalı piskoposun fikrini almak vardı. O Nightingale'e yaptığı hareketin alışılmamış ve görülmemiş bir şey olduğunu, hele İngiltere'de, alışılmamış şeylerin uygunsuz görüleceğini bildirdi. Fakat sonunda, eğer içinde böyle bir yaşantı için davet varsa, hiç durmamasını, gelen ilhama itaat etmesini bildirdi ve başkalarına iyilik etmek yolunda vazifesini yapmakta ne uygunsuz, ne de kadınlığa yakışmayacak bir hal olamayacağını yazdı.³

Nightingale'in bu girişimi, planladıklarını sistemli bir meşrulaştırma süreciydi. Florence'nin hayatından memnun olmadığı, düşüncelerinin ona sıkıntı verdiği bir gerçektir. Belki de bu, ailesinin onu olmasına zorladıkları hayata karşı bilinç altı bir isyandı ve tanrıdan davet aldığı düşüncesi olarak gündeme gelmişti.³

Ailesinin hemşirelik hakkındaki öfkeli karşı çıkışları nedeniyle Florence Nightingale, bir süre bu konudaki talebini dile getirmedi. Hasta bakımıyla, hastane hizmetleriyle

İlgili çeşitli kaynakları okuyan Florence Nightingale teorik açıdan kendini geliştirmişti. Artık pratik olarak kendini geliştirmeliydi. Nightingale, bu uğurda evlenmeyi de istememişti. Çünkü evlilik cinsel ve entelektüel isteklerine karşılık verse de hemşirelik hayallerine son vermesini gerektiriyordu.¹

Florence Nightingale eline geçen kaynaklardan birinde Kaiswerth'de hemşireler için bir enstitü olduğunu okudu. Oraya gitmeyi istiyordu ancak ailesi yine karşı çıktı. Bir süre sonra Nightingale'in aile dostlarıyla seyahate çıkmasına izin verilmişti. Bu seyahatten dönüşte Kaiswerth'deki enstitüyü görme fırsatı yakalamıştı. Döndüğünde ablası hastalanmıştı. Ailesi ablasını Kaiswerth'deki enstitüye götürmesini önermişti. Bu öneriyi kabul eden Nightingale, ablasının tedavi ve bakım almasını sağlarken kendisi de Kaiswerth enstitüsündeki hemşirelik hizmetlerini gözlemlemişti. İngiltere'ye döndüğünde buradaki gözlemlerini bir kitap halinde bastırdı. Ablasına psikiyatrik hastalık tanısı konan Nightingale bir süre sonra ailesi tarafından ablasını olumsuz etkilediği gerekçesiyle Cromford Bridge Hous'da yaşayan hasta amcasının yanına gönderildi. Amcası kısa bir süre sonra ölünce Nightingale'lere ait olan bu ev onun uzun zamandır beklediği hemşirelik yapabilme fırsatına dönüştü. Artık Florence evden ayrılmayı ve kendi hayatını yaşamayı kafasına koymuştu. Ailesi de Florence Nightingale'i yolundan vazgeçiremeyeceklerini anlamışlardı. Londra'da hasta hanımefendilere bakan bir derneğin hemşire ihtiyacını öğrenen Nightingale 12 Ağustos 1853'de evden ayrılarak burada çalışmaya başladı. Florence Nightingale orada çalışırken pek çok aksaklıklar gördü. Bunları bir şekilde düzeltti. Hemşirelik standartlarını yükseltti. Hijyenik tedbirler aldı. Artık her yerde onun yaptıkları ve getirdiği değişikliklerden söz ediliyordu.³

Nightingale'in ana amacı; ulusal sağlık ve orduda reformdu. O Büyük Britanya İmparatorluğu'nun gücünü yüceltmenin, İngiliz askerinin sağlık ve gönenc içinde olmasıyla mümkün olduğunu görebiliyordu. Sonuçta o dönemin "hasta adamı" sayılan Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarında yaylımcı emelleri olan Büyük Britanya ve Rusya arasında, bu konudaki anlaşmazlıktan doğan Kırım Savaşı'nda göreve çağırılması, beklediği fırsat oldu. Bu savaşta İngiliz askerlerinin bakımı büyük sorun haline gelmişti. Bakımsızlıktan yok yere ölen askerlerin durumu, toplumun tepkisine neden oluyor, basın bu konuda sürekli yayın yapıyordu. London Times'ın (1854) yazılarından biri şöyleydi: "Neden bizim de iyiliksever hemşirelerimiz yok? Pek çok sağlıklı ve sevecen İngiliz kadını var. Bir araya toplanıp, uygun bir koruma altında yetiştirildiğinde, seve seve çalışarak kendilerini hasta ve yaralıların bakımına adanlar". Bu haberde de görüldüğü gibi o zaman ki hemşire imgesi, erkeğin kadına verdiği role uygun düşmekteydi: saygılı, söz dinler olma, dünyanın güçlüklerinden ve geçim

sıkıntısından korunmaya muhtaç olma.⁴ Florence Nightingale, hemşirelik imajının kadın statüsüyle beraber değiştirilebileceğine inanıyordu ki; Kırım Savaşı'nda İngiliz askerlerine bakmayı böyle bir algılaşma rağmen kabul etmiştir. Çünkü o, emellerini toplumun hazırlanışına uygun gerçekleştirmeye çalışmıştır.

Kırım savaşında devletin ve genelkurmayın Florence Nightingale'i destekleme sebebi sadece ölüm oranını düşürmesi değildi. Diğer bir sebep de Nightingale'in savaş sırasında askerler arasında yaygınlaşan korkuyu azaltmasıydı. Savaştan dönen askerler Florence Nightingale ve diğer hemşirelerin kendilerini nasıl telkin ettiğinden, aileleri ile bağlarını koparmamaları için mektuplaşmalarına nasıl yardım ettiğinden söz ediyorlardı.¹

Florance Nightingale ulusal sağlık alanında büyük hedefler koymuştu. Onun toplum sağlığına yönelik çalışmaları halk sağlığı hemşireliğinin önemini de ortaya çıkarmıştır. Florance Nightingale'in hasta bakımı üzerine geliştirdiği kuramların etkinliği ve onun sosyal statüsü temel sağlık hizmetlerinde aktif rol almasını sağlamıştır. Oysa bugün ülkemizde bir çok donanımlı akademisyen hemşire bulunmasına rağmen sağlık politikaları geliştirilirken hemşirelere söz hakkı verilmemesini düşünürsek Nightingale'in iki asır önce ne kadar büyük bir başarıya imza atmış olduğunu anlayabiliriz.

Florence Nightingale kadın hemşirelerin varlığının bile tahammül edilmediği, kadın hemşirelere güvenilmediği bir dönemde, tüm bürokratik engelleri aşarak, zor şartlar altında, gerek modern hasta bakımı yöntemlerine getirdiği yenilikler, gerekse geliştirdiği 'Florance Nightingale Ward' adıyla anılan pavillon sistemi ile hastaneciliğe yeni ufuklar açmıştır. Hijyenik çevre ve hemşirelik bakımı hakkında yeni fikirler, 18. yüzyıl koridor sistemi planlamasının tamamen reddi anlamına geliyordu. Arka arkaya çift koğuş her durumda sakıncalıydı. Gerçekten hemşire açısından bir defada tüm hastalara bakmak zordur. Bir koridor vasıtasıyla tüm koğuş duvar ve pencerelerin bir tarafta toplanması, duvar diplerindeki pis havanın koridora dolmasına neden olabilir dolayısıyla önlem alınmazsa hastane atmosferini bozabilirdi. Hastaların hastalıklarına göre ayrı pavyonlarda yatırıldığı pavillon sistemi etkin bir bulaşıcı hastalıklardan korunma yöntemi olarak kabul gördü. 20. yüzyılın ortalarına kadar tüm dünya hastaneleri bu sistemden etkilendi. 1960'lı yıllarda antibiyotiklerin yaygınlaşmasıyla hastane mimarisinde monoblok yapılara geçildi. Ancak antibiyotiklere direncin giderek artması ileride pavillon sisteminin tekrar gündeme gelebileceğini düşündürmektedir. Organ nakli tekniklerinin gelişmesinden sonra son yıllarda bu hizmeti veren hastanelerin pavillon sisteminde yapılması düşüncesi ağırlık kazanmıştır.³

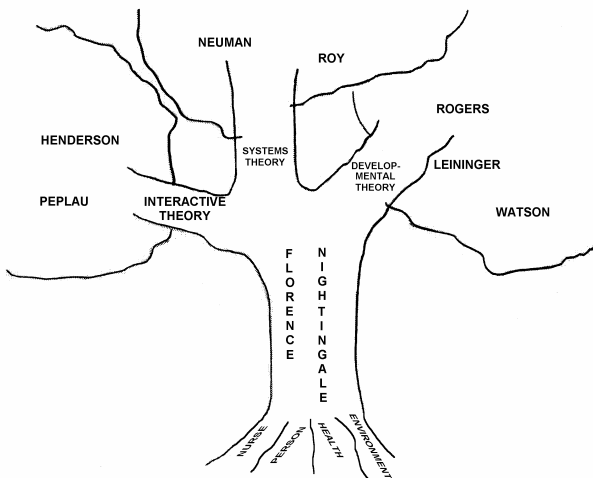
Florence Nightingale, hemşirelik mesleğinin düşük statüsüne engin anlamlar yüklemiştir. Ancak bu anlamlara bu yüzyıldan bakacak olduğumuzda her şey bir sisin ardın-

daki bulut kadar anlaşılması güç ve inanılmaz gelebilir. Tarihçiler her durumu kendi zamanı ve şartları içinde değerlendirmenin gerektiğini söylerler. Florence Nightingale de hemşirelik bakımına bugün bile hala kullanabildiğimiz kuramları, iki asır önce getirmiştir. Onun yaşadığı zamanı ve şartları düşündüğümüzde bunun olağanüstü bir başarı olduğunu görebiliriz.

Greenwood'a (1948) göre; Florence Nightingale hemşireliği ticaretten meslek konumuna getirmiştir. Bunu da işletme tipi ve katı organizasyon sistemiyle sağlamıştır. Çalışmalarında sosyal pozisyonunu ve entelektüel kapasitesini kullanmıştır. Bu yüzden başarılı olmuştur ve bu yüzden bu başarı onu dünyada önemli bir öncü yapmıştır.¹

1800'lerde bir doktor bir hemşireyi tarif ederken; kalın kafalı, dikkatsiz bir kadın, en iyisi bile sadece ve sadece kendisine söylenen bir şeyi yapabilecek kişiler olarak tanımlamakta idi. Bu, Viktorya dönemi kadınlarının bir çoğu için de genel bir yargıydı. Oysa Florence Nightingale kadını ve hemşireliği çok ileri düzeyde düşlemişti.⁵

Tourville ve Ingalls hemşirelik mesleğinin teorilerini bir ağaca benzetmektedir. (Şekil 1) Hemşirelik mesleğinin teorileri kökleri çok güçlü ve tarihsel bir ağaca benzetilebilir. Florence Nightingale'in de ilk hemşire teorisyeni olarak bu ağacın temel gövdesini oluşturduğunu söyleyebiliriz. Florence Nightingale yazdığı "Hemşirelik Üzerine Notlar" isimli kitabında hemşirelere hastada neyi nasıl gözlemleyeceğini, hangi semptomların iyileşme göstergesi olduğunu, hangi semptomların genel durumun kötüleştiğini gösterebileceğini öğretmenin gerekliliğinden bahsetmiştir.⁵ Florence Nightingale hemşirelerin organize, uygulamaya dayalı, bilimsel, bir eğitim alması gerektiğini savunmuştur. Bu şekilde eğitildiğinde hemşirenin; hekimin, cerrahın hizmet-

Şekil 1. Tourville ve Ingalls'ın hemşirelik teorilerini bir ağaca benzetir.

karı olmayacağını, tıbbın, cerrahinin ve hijyenin hizmetinde olacağına inanmıştır.¹

Florence Nightingale hasta bakımında bugün de kullanılan prensiplere inanmaktaydı. Bunlar;

- 1) Hasta için sessiz bir çevre düzenlemesi,
- 2) Uygun beslenmenin sağlanması,
- 3) Uygun havalandırma ve ısıtma sisteminin ayarlanması,
- 4) Temiz bir ortamın düzenlenmesi,
- 5) Dışarıyı gören bir oda düzeninin sağlanması,
- 6) Hastanın çok iyi gözlemlenmesi,
- 7) Hastaya uygun pozisyonun verilmesidir.²

Florence Nightingale'in hemşirelik eğitimiyle ilgili belirgin düşünceleri vardı. Bu düşüncelerin tamamını uygulayamasa da bugün bile hemşirelik eğitimi için hala devam eden sorunları ele almaya çalışmıştı. Onun hemşirelik eğitimi ile ilgili planları şunlardı;

- 1) Tüm hemşireler hemşirelik eğitiminin içeriğini tanımlamalıdır.
- 2) Hemşirelik eğitimi veren kişiler; kendi hemşirelik programlarından mezun olan ve öğrenci hemşirelerin verdiği hemşirelik bakımından sorumludur.
- 3) Hemşirelik eğitimi, hemşirelik eğitimi almış kişilerce verilmelidir.
- 4) Hemşirelik okulları bağımsız bir yapıda olmalıdır. Tıp okullarına ve hastanelere bağlı olmamalıdır.
- 5) Hemşire hem hasta hem de sağlıklı bireyin bakımından sorumludur ve hemşireler bireylere bütüncül yaklaşmalı onları çevreleriyle birlikte ele almalıdır.
- 6) Hemşireler hemşirelik teorisi ortaya koyabilmelidir.⁶

Florence Nightingale hemşirelik süreci sistemini hasta bakımında ilk kullanan kişidir. Florence Nightingale hemşirelik sürecini bugün de kabul edilen şekliyle tanımlamaktadır. O, hemşirelik sürecini; hemşirelik bakımı verilecek bireyle ilgili bilgiler toplama ve bu bilgileri mevcut durum açısından değerlendirmek olarak tanımlamaktadır.^{2,5} Florence Nightingale hemşirelik süreci sistemiyle bakımı vermeyi problem çözme aşamalarına benzetmiştir tıpkı bugünkü hemşirelik eğitiminde, uygulamalarında kullandığımız bakım planı ile hasta bakımı gibi.

Florence Nightingale hemşirelik araştırmacıdır. Onun araştırmaları muhtelif hemşirelik girişimlerinin etkilerini ölçmeye dayanmaktadır. Nightingale hastalar hakkında detaylı notlar tutardı ve bu notları kendi bulgularını destekleyici istatistikler yapmada kullanırdı. Her üç ayda bir hasta bakımını geliştirmek için raporlar hazırlardı. İstatistik-

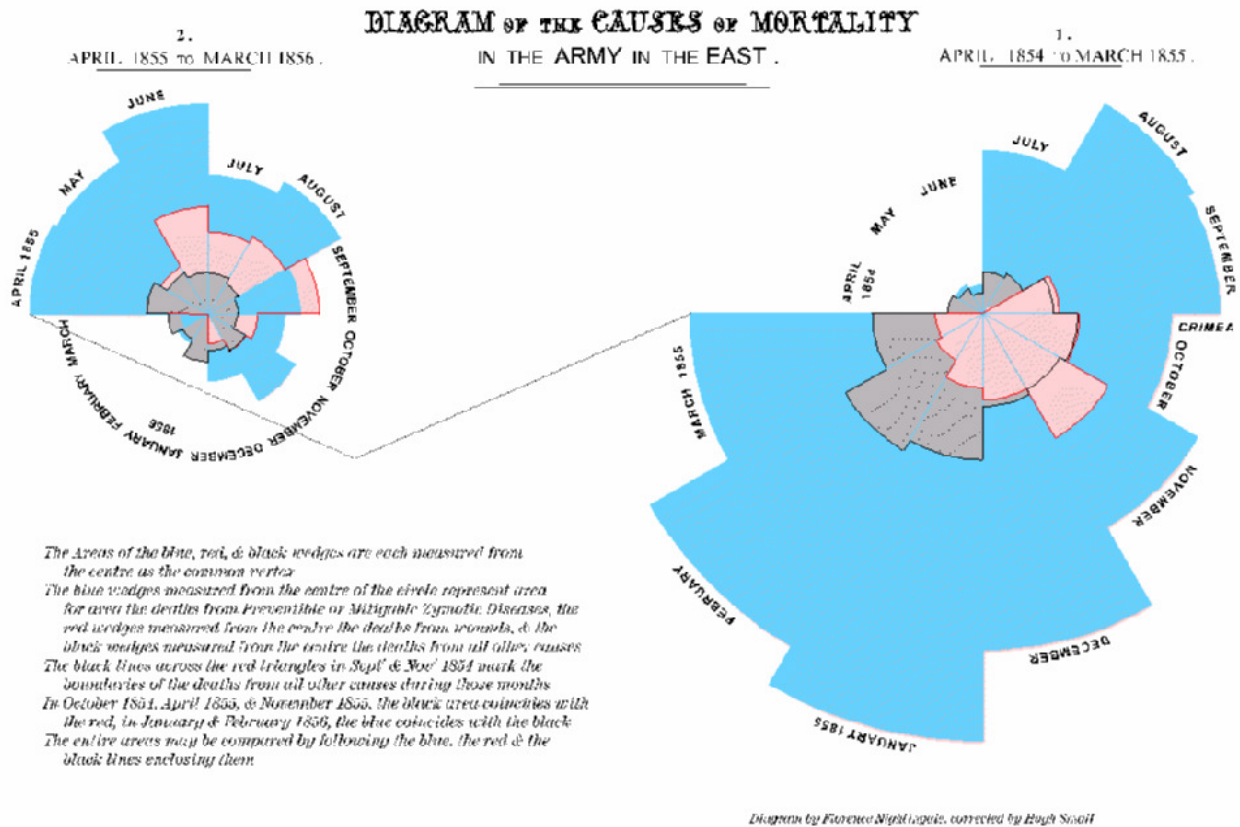
tiksel sonuçlar onun gerekli gelişmeye ve yeniliğe yönelmesini sağladı. Dolayısıyla o, aynı zamanda kalite kontrol hemşiresiydi.² Florence Nightingale'e göre istatistiğin açıklayıcı gücü sınırsızdı. İstatistiksel analiz onun "Hastane Üzerine Notlar" çalışmasının temelini oluşturmuştur. Bu kitapta Nightingale Kırım Savaşındaki ölüm sebeplerini; hasta yükü, havalandırmanın eksikliği gibi nedenleri sıralayarak istatistiksel olarak açıklamıştır (Şekil 2). İstatistiği böylesine yoğun kullanması Kraliyet İstatistik Akademisi'ne ve ABD İstatistik Derneği'ne şeref üyesi olarak kabul edilmesini sağlamıştır. Florence Nightingale'in istatistiği böylesine etkin kullanması onun "determinist" olmasına da yaramıştır. Ona göre dünyada olan her şey bir plan üzerine kurulmuştur.⁷

Makalemizin buraya kadar olan kısmında Florence Nightingale'in bugün hala geçerli olan öğretilerini ele aldık. Bundan sonraki bölümlerinde de ona yapılmış eleştirileri ele alacağız.

Florence Nightingale'e yöneltilen eleştirilerden biri; O'nun profesyonel hemşirelikten değil de kadının evde ailesine nasıl bakım veriyorsa hastalara da öyle bakması gerektiğine inandığının söylenmesidir.^{4,8} Bir mesleğin profesyonel olması onun bilimsel bir tabana oturtulması ile

mümkündür. Florence Nightingale'in yazdığı kitaplarda hasta bakımında bilimsel yöntemleri kullandığı açıkça görülmektedir. Ayrıca Florence Nightingale hemşirelik eğitiminin gerekliliğini savunmasıyla da bu mesleği bilimsel bir tabana oturtmuştur. Bunu hemşirelik okullarıyla da görmekteyiz. Eğer Florence Nightingale hemşireliğin bir meslek değil iş olduğuna inansaydı böyle zorlu ve tutkulu bir mücadeleye girişmezdi. Bunun yanında Florence Nightingale hastalara yaklaşımda hemşireliğin sanatsal yönünden de bahsetmiş hatta Kırım savaşında bakım verdiği İngiliz askerlerine psikolojik destek vererek hastalara bütüncül yaklaşmanın önemini ortaya koymuştur. Bu da bize gösterir ki o, hemşireliğin bilimsel ve sanatsal kurucusudur. Bu bağlamda yaptıkları ve aştığı engeller yadsınmaz.

Porter yazdığı makalede, Florence Nightingale'in bilim felsefesi hakkında; O'nun August Comte'un öğretilerini takip eden bir pozitivist olduğunu söylemektedir.⁷ Yani Florence Nightingale kendini ve hemşireliği geliştirirken bilimsel bir yol izlemiştir. Bu yüzden onun başarısı tesadüfi olamaz. O, hemşirelik mesleğini tek yönlü geliştirmemiş teorileriyle, bilimsel yöntemleri kullanmasıyla ve hemşireliğe yüklediği soyut kavramlarla, kazandırdığı değerle geliştirmiştir.

Şekil 2. Nightingale'in istatistiksel verileri kullanarak çizdiği Kırım Savaşı'ndaki ölüm nedenlerini gösteren grafik

Van der Peet'e göre Florence Nightingale modern hemşireliğin kurucusu olamaz ve bunun iki nedeni vardır. Bu nedenlerden ilki Florence Nightingale'in hemşirelik modelinin dini bir varsayım üzerine kurulmasıdır. İkincisi ise Florence Nightingale'in sanıtasyona ilişkin uygulamalarının biyolojik kaynaklı olmasıdır. Esasında bu iki gerekçe de Florence Nightingale'in hemşireliğinin biyolojik olmaktan çok sosyolojik yaklaşımları da içerdiğini gösterir. Günümüzde de modern hemşirelik anlayışında toplumsal yaklaşım doğru bir şeydir. Bilakis Florence Nightingale'in naturalist gerçekçiliğindeki en büyük güç onun sosyolojiyi, biyolojiyi ve psikolojiyi tek bir hemşirelik modeli altında birleştirmesidir. Kaldı ki; onun toplumsal yaklaşımı tüm sağlık bilimlerinde bugün de kullanılan genel geçer bir yaklaşımdır.⁷

Florence Nightingale'e yöneltilen en önemli eleştirilerden biri de onun pasif, itaatkar bir hemşire modeli yerleştirdiğidir.⁴ Modern hemşirelik eğitimini kurması, hemşirelik teorileri geliştirmesi, bilimsel yöntemleri kullanmış olması ve hemşirelik felsefesi oluşturması onun nasıl pasif bir hemşirelik modeli çizdiğinin göstergesi olabilir. Sağlık hizmetleri ekip işidir. Hekim de hasta için vardır, hemşire de. Nightingale de hemşirelere hekimin, cerrahın değil tıbbın ve cerrahinin hizmetinde olmalarını öğütlemiştir. Hemşirenin bağımlı fonksiyonlarının olması hemşirelik mesleğinin pasif olduğunu göstermez. Buradaki sorun mesleğin algılanış sorunudur. Bunu Florence Nightingale'e mal etmek hiç de adil, objektif olan bir yaklaşım değildir. Hemşirelik mesleğinde evet hekim istemlerine göre yapılan belirli girişimler vardır. Ancak hemşirelik sadece bundan ibaret değildir. Üstelik bu da isteme körü körüne bilgisiz bir bağımlılığı gerektirmez. Hemşirelerin bunu analiz etme sorumluluğu vardır. Kimi zaman hekimlerin hemşirelik işlevlerini yanlış algılaması kimi zaman da hemşirelik eğitiminin yetersizliği nedeniyle hemşirelerin kendi mesleklerini algılamasının yarattığı problemlerin, bugün bile çözümlenmemiş hemşire imajı sorunlarını doğurması böyle bir sonucun ana gerekçesidir. Bahsettiğimiz üzere hemşirelik, becerilerden çok öte işlevleri içerir. Florence Nightingale'in iki yüz yıl önceden ortaya koyduğu hemşirelik kuramlarını bugün de kullanabiliyorsak ve hele ki bunlar evrenselleşmiş kuramlarsa bu, onun pasif bir hemşirelik modeli yerleştirdiğinin göstergesi olamaz.

Florence Nightingale hemşireliğe kendine özgü bir yöntem ile değer kazandırdı ve hemşireliği geliştirdi. Günümüzde kaç hemşire, hemşire eğiticisi, yöneticisi ve

öğrenci hemşire hemşirelik felsefesi üzerine düşünüyor, kendi hemşirelik değer yargılarını berraklaştırmak için çabalyor, yeni hemşirelik modelleri ve kuramları üzerine kafa yoruyor? Bu yüzden Florence Nightingale'in hemşirelik felsefesi, Viktorya dönemi kadınından beklenmeyecek bir performanstır. Bu yüzden o, döneminin şartlarında inanılmaz bir başarı sağlamıştır ve bu yüzden o, modern hemşireliğin kurucusudur. Florence Nightingale'i Kırım Savaşında lambalı kadın olarak ezberlemek, ezberletmek yerine yaptıklarının anlaşılması ve bugünkü hemşireliğin gelişimine katkıda bulunulması için, onun hemşirelik felsefesi incelenmeli, irdelenmelidir.¹

Biz bu çalışmamızda hasta bakımının bir meslek olmasını sağlayan Florence Nightingale'i ulaşılabildiğimiz yabancı literatür ve kendi yazdığı eserler ışığında ele almaya çalıştık. Ona yapılan eleştirileri yeniden gözden geçirecek ve onun hemşirelik felsefesini, kadının toplumdaki statüsüne ilişkin değerlendirmelerini inceledik. Bütün bunları ona duyduğumuz sempatiden değil sağlık tarihine mal olmuş, bir meslek önderinin ülkemizde daha iyi anlaşılmasına bir katkıda bulunmak için yaptık.

KAYNAKLAR

1. Holiday ME, Parker DJ. Florence Nightingale: Feminism and Nursing. *Journal of Advanced Nursing* 1997;26:483-8.
2. Miracle VA. Tidbits About Florence Nightingale. *Dimensions of Critical Care Nursing* 2003; 22(2):103-4.
3. Yüksel G. Florence Nightingale'in Kırım Harbi Esnasında Hasta Bakımı ve Hastaneciliğe Getirdiği Yenilikler. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Deontoloji Anabilim Dalı ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Tıp Fakültesi Tez Bürosu. İstanbul, 1998. s.1-3,9-11.
4. Ulusoy MF, Görgülü S. Hemşirelik Esasları; Temel Kuram, İlke ve Yöntemler. Ankara:72 TDFO Ltd. Şti. 1997. s. 4-7.
5. Tourville C, Ingalls K. The Living Tree Of Nursing Theories. *Nursing Forum* 2003; 38(3):21-36.
6. Weber B. Florence Nightingale's Basic Tenets: Would She Recognize Nursing Today?. *Plastic Surgical Nursing* 2003; 23(2): 44.
7. Porter S. Nightingale's Realist Philosophy of Science. *Nursing Philosophy*,2001; 2:14-25.
8. Godden J, Lamen A. Table Failure?. *Australian Historical Studies* 2001; 117:276-91.

Geliş Tarihi: 24.06.2004

Yazışma Adresi: Ebru Çevik

Harran Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu
İpekyol Caddesi
63300 ŞANLIURFA
ebrucevik1974@my.net.com